

La Gran Via

escenari cèntric però minoritari

Malgrat que mai va arribar a tenir la força d'altres àrees teatrals de la ciutat, des de finals del segle XIX fins a ben entrat el segle XX la Gran Via de les Corts Catalanes formà part del mapa teatral barceloní, especialment en el sector pròxim a l'encreuament amb el passeig de Gràcia.

A la segona meitat del segle XIX, al tram situat entre el carrer de Balmes i la Rambla de Catalunya va aparèixer una sèrie de construccions destinades al lleure ciutadà, moltes de les quals de vida fugaç. Entre 1864 i 1872, a la part baixa de la Rambla de Catalunya estigué actiu el *Teatro de la Zarzuela* i el 1868 s'afegí a la Gran Via el Palau d'Exposició de Belles Arts, que restaria obert fins al 1874.

Teatres de Barcelona

Amb l'Exposició Universal de 1888 s'edificà a la cruïlla de la Rambla de Catalunya i la Gran Via el *Panorama Plewna*, un edifici cilíndric projectat per l'arquitecte Antoni Rovira i Rabassa, a l'interior del qual hi havia una tela pintada per Paul Philipoteaux que reproduïa la batalla de Plewna, lliurada l'any 1877 entre turcs i russos. Una atracció típica de fi de segle que, com ja hem tingut ocasió d'esmentar en parlar del Panorama Waterloo, tingué un gran èxit de públic. Segons la premsa de l'època, durant els primers quatre mesos d'activitat fou visitat per prop de dues-centes mil persones. De ben segur que aquella construcció efímera marcà l'esperit del lloc on, en anys immediatament posteriors, apareixerien noves propostes lúdiques i culturals: el 1899, el pavelló teatral del *Buen Retiro*; el 1901, el *Palacio de la Ilusión*; el 1909, el *Metropolitan Cinemaway* o *Cinemaway Station*, on es projectaren pel·lícules d'excursions i viatges en una sala que reproduïa un vagó de tren. El 1911 encara aparegué l'Ideal Cinema, situat als jardins del palau Marçet, al costat del passeig de Gràcia.

A la mateixa zona s'aixecaren diverses sales, moltes de les quals dedicades al cinema, que consolidaren aquell àmbit de la ciutat com a nucli de lleure i entreteniment: el *Cinema Bellograff*, el 1906; el *Gran Salón Doré*, el 1908, convertit el 1910 en *Cine Doré* i el 1923 en Teatre Barcelona; l'Excelsior, inaugurat a les acaballes de 1911 a la cantonada del carrer de Villarroel, que alternava la programació cinematogràfica amb el teatre i la sarsuela, a més de sessions de ball.

No hem de passar per alt que de 1890 a 1897, entre la plaça de la Universitat i la d'Espanya es construïren més habitatges que en qualsevol altre carrer de la ciutat, així com algun edifici monumental, com la plaça de braus de Las Arenas, inaugurada el 29 de juny de 1900.

Als anys vint la Gran Via, sense arribar a ser el símbol de la *Barcelona capital*, ni tampoc el centre de la ciutat noucentista, constituí un pol del nou creixement residencial i, alhora, l'escenari de les noves tendències de consum que la ciutat generava.

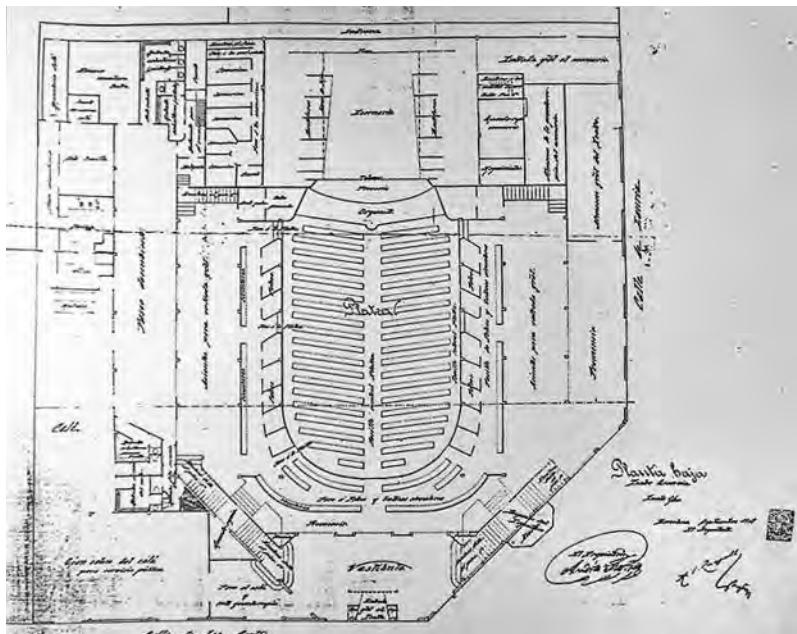
Teatres de Barcelona

Teatre Calvo-Vico

Inaugurat el 7 de juny de 1888, l'any de l'Exposició Universal, el Teatre Calvo-Vico *no pasaba de la categoria de barracón decentemente presentado*, com descrigué Tomàs Caballé i Clos a les seves *Evocaciones Históricas Barcelonesas*, publicades el 1942. Afegirem que es tractava d'un teatre de caràcter popular, dirigit per dues glòries de l'escena espanyola: Rafael Calvo i Antonio Vico.

Tot i la modèstia de la seva estructura, la sala disposava d'un pati de butaques de gran capacitat i un vestíbul generós que donava a la Gran Via, mentre que des del carrer de Roger de Llúria una porta permetia accedir directament a l'escenari. Val a dir que el conjunt original no tenia mal aspecte i ofería el confort habitual en aquella època. Segons el parer del corresponsal de *La Vanguardia*, *su forma es sencilla, su aspecto elegante, el decorado de buen gusto*.

En la seva etapa inicial fou un teatre eminentment dedicat a la sarsuela, gènere que en aquell moment concitava el favor d'amplis sectors socials, encara que la vetllada inaugural fou dedicada a la presentació d'*El gran Galeoto*, drama en tres actes de José de Echegaray. Fou un acte solemníssim, un homenatge al teatre castellà que féu vibrar els espectadors que omplien no solament la sala, sinó el vestíbul i tot.

Teatres de Barcelona

El 4 de juliol de 1888 es presentà l'estrena de *Lo sublime en lo vulgar*, també d'Echegaray, respecte de la qual el cronista madrileny Juan Valero de Tornos afirmà:

Vico y Calvo han hecho primores de ejecución rayando a una altura extraordinaria y la ovación dispensada al autor y a ellos, no la he visto nunca ni en Barcelona ni en Madrid (...) Los forasteros que visiten Barcelona encontrarán en ella, en cuanto a espectáculos, una variedad y una novedad que hay en Madrid muy pocas veces.

El 26 de juliol es produí un nou èxit amb la presentació de *Mar i Cel*, d'Àngel Guimerà, traduït a l'espanyol per Enrique Gaspar. En acabar la funció, el públic arrencà una sonora ovació i reclamà amb insistència que l'autor, el traductor i Rafael Calvo pugessin a l'escenari per rebre les corresponents aclamacions.

Rafael Calvo, per cert, morí el 1892 i fou substituït pel seu germà Ricardo, introductor d'una sèrie de comèdies que conviurien amb les habituals obres de caràcter líric, a més d'alguna peça de teatre europeu, com la *Casa de nines* de Henrik Ibsen, presentada el 1893.

A primers de setembre de 1893 l'empresa liderada per Calvo i Vico cedí la gestió a la *Gran compañía castellana-catalana*, dirigida per Antoni Tutau, que emprengué una petita reforma del local i canvià el nom pel de *Teatro Granvía*. La nova empresa inaugurà la temporada a mitjan octubre, amb la presentació de la *notable primera actriz* Carlota de Mena, protagonista dels drames *La payesa del Montseny* i *Mariana*. Pocs dies després, amb motiu de la celebració de la diada de Tots Sants, el Granvía programà, com era tradicional, una vetllada ben especial:

Hoy martes, 1ª representación del drama religioso fantástico en 7 actos, divididos en 2 partes, DON JUAN TENORIO, en el cual tomará parte la señora Mena y estrenándose una completa decoración nueva de "Cementerio", debida á un acreditado pintor escenógrafo y varios accesorios, finalizará la función con la pieza de circunstancias, LA CASTANYADA.

Novament reformat el 1909, segons un projecte de l'arquitecte Manuel Joaquim Raspall, l'establiment millorà la decoració i incor-

Teatres de Barcelona

porà un espectacle *moral y recreativo* de varietats i projeccions cinematogràfiques, iniciades l'1 de maig amb:

1.400 metros, 1.400, de películas las más modernas que se produzcan. Mientras se exhiban las películas una orquesta compuesta de 20 profesores, ejecutará piezas de concierto de los más reputados compositores, adaptándose á la acción desarrollada en las películas.

Sembla, però, que les sessions de cinema foren programades de manera esporàdica, alternades amb obres teatrals, amb preeminència del gènere líric... fins al 1918, quan el teatre tancà definitivament. En el seu solar es construiria un hotel modern de gran categoria, el Ritz, actualment Hotel Palace.

Teatres de Barcelona

Gran Cinema Metropolità: el Coliseum

Inaugurat el mes d'octubre de 1923, el *Coliseum* es presentà al públic barceloní com *el cine más moderno de Europa, el más lujoso y el más confortable*. (...) *Sólo el «Capitol» de Nueva York puede superarle en cuanto a «monumentalidad» pero no en cuanto a confort, elegancia y distinción*, segons recollí el *Libro de Oro de la cinematografía «Coliseum»*.

Malgrat que cronològicament pertany a l'època dels anomenats *grans temples del cinema*, el Coliseum va néixer amb la vocació d'alternar les projeccions cinematogràfiques i les representacions de teatre. Amb la seva ubicació a la Gran Via, prop del passeig de Gràcia, el Coliseum apostava per un espai que a les acaballes segle XIX havia anat perdent el seu caràcter lúdic-cultural.

Quan Josep Solà Guardiola, editor de la revista *Mundo Cinematográfico*, juntament amb Victorià Saludes Soca i Carles Maristany, marquès de l'Argentera, constituïren la societat Metropolitan S.A, el seu propòsit era edificar el millor cinematògraf de Barcelona, en una de les vies més destacades de la ciutat. Però el projecte del Gran Cinema Metropolità anava molt més enllà. Havia de constituir un lloc destinat al lleure i la cultura, capaç de funcionar tot el dia amb una programació molt diversa, des de concerts matinals, a càrrec d'una orquestra pròpia, fins a noticiaris d'actualitat, projectats entre pel·lícula i pel·lícula, i tot plegat en un ambient acollidor, on els espectadors poguessin assistir a les sessions còmodament instal·lats a les llotges, amb tauletes servides amb *esmerado cuidado*.

Teatres de Barcelona

El resultat fou un edifici sumptuós, dissenyat per l'arquitecte Francesc de Paula Nebot, dividit en tres espais diferenciats: el soterrani, destinat a sala d'exposicions; la planta baixa, constituïda per la gran sala d'espectacles, amb una alçària de vint metres; i la superior, ocupada per un casino envoltat de terrasses, observatori privilegiat de la ciutat vella i la part central de l'Eixample, convertida en àrea residencial privilegiada.

La façana produïa una sensació magnífica, caracteritzada per les dues torres laterals i la gran cúpula central, però sobretot pel gran pòrtic, de tres pisos d'alçària, sostingut per quatre dobles columnes de marbre. Destacaven també els relleus i els grups escultòrics — dedicats al drama, la comèdia, la tragèdia, la música, la poesia, la dansa i l'art— realitzats pel contractista Gonçal Batlle d'acord amb el disseny de l'empresa Torra i Passani. En definitiva, un conjunt de clara inspiració academicista que el diari *ABC* resumia d'aquesta manera el 27 d'octubre de 1923:

Esta casa en nueve meses ha construido la fachada, parte de arquitectura, ornato y escultura del Coliseum que es del más depurado gusto, estilo Renacimiento, quedando la Empresa Metropolitan del Coliseum tan satisfecha de su labor y prontitud de la casa Torra i Passani que le ha donado el premio de 40.000 pesetas estipulado.

Amb un aforament de mil vuit-centes localitats, la sala del Coliseum estava organitzada d'acord amb el model establert pels teatres moderns americans i alemanys, és a dir, amb dos nivells d'amfiteatre volats damunt del pati de butaques. No obstant això, la distribució dels seients evidenciava una contradicció important: les llotges laterals de la platea i les de l'amfiteatre del primer pis, dotades amb tauletes per facilitar que els espectadors poguessin fer una consumició sense abandonar la sala, eren les que tenien pitjor visibilitat. Si en els teatres aquestes llotges tenien una importància social, en una sala cinematogràfica no semblava pas justificat.

La decoració interior, encarregada a Fernández Casals, impressionà per una senzillesa que *no excluye el lujo y la suntuosidad*, com assenyalà la crònica de *La Vanguardia* publicada l'11 d'octubre de 1923, amb motiu de la inauguració. Segons aquesta nota informativa:

Teatres de Barcelona

El color predominante es el blanco con aplicaciones azules y cortinas y tapices del mismo tono. Del centro pende una magnífica lámpara de bronce dorado y cristalería de magnífico efecto. Además están distribuidas por las paredes y antepechos de los diversos pisos, otras lámparas y faroles de refinado gusto artístico.

La sillería, en general, es de color caoba y la correspondiente a palcos y plateas está tapizada de terciopelo azul.

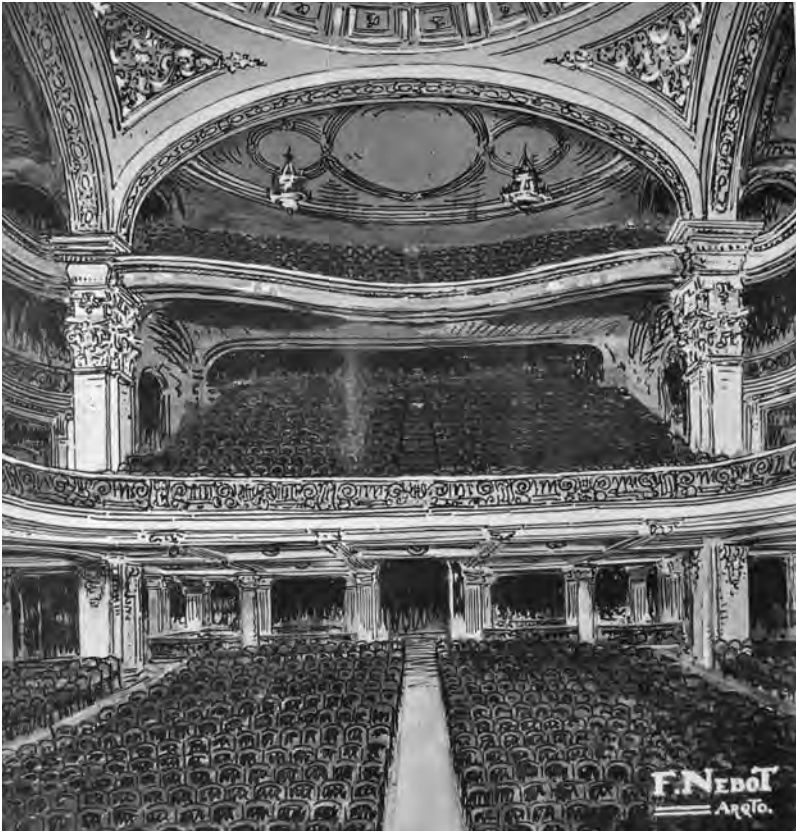
Per proporcionar el màxim confort al públic, la sala estava equipada amb un sistema de climatització, instal·lat al soterrani, amb capacitat per produir trenta-dos mil metres cúbics d'aire per hora, calent a l'hivern i fred a l'estiu. També era una innovació remarkable la implantació d'unes taquilles elèctriques —segons afirmava la revista *Arte y Cinematografía*— que permetien als espectadors de rebre directament els tiquets d'entrada, mentre als salons de descans hi havia revistes per entretenir els espectadors, apropiades tant per als senyors com per a les senyores.

Quant als espais annexos, el Coliseum disposava de camerinos individuals i col·lectius, saló de descans, sala de reunions i conferències de premsa, a més de cafeteria.

Dos mesos després de la inauguració, el 16 de desembre de 1923, el Coliseum rebé el reconeixement de la *Sociedad de Atracción de Forasteros*, amb un diploma acreditatiu dels mèrits del local, a més d'una medalla concedida a l'arquitecte Nebot per la qualitat de la seva feina. Però malgrat aquesta i altres lloances institucionals, en acabar l'any la societat fundadora, Metropolitan SA, va cedir el lloguer de la sala a la *Sociedad Anónima de Espectáculos de Bilbao*, distribuïdora oficial de les pel·lícules de la Paramount. Les estrenes dels films d'aquesta productora americana foren esdeveniments de gran repercussió ciutadana i proporcionaren a la capital catalana un cert aire internacional.

Amb la seva presència enlluernadora, el Coliseum destacava poderosament en un sector de la Gran Via instituït en centre comercial modern, amb botigues de luxe, cafès i restaurants de prestigi situats en un àmbit urbà embellit amb estàtues, fonts i parterres florals. L'emergència d'edificis representatius dels sectors econòmic —com el del Banco Vitalicio de España i la companyia d'assegurances La Catalana— i turístic —com l'hotel Ritz— acabaren de configurar un entorn en consonància.

Teatres de Barcelona

La Gran Via oferia el context urbà apropiat per a un gran cinema, amb la limitació, això sí, de ser un eix primordialment destinat al trànsit, mancat d'una estructura de passeig o bulevard. La presència del Coliseum ajudava a mantenir l'herència del mapa teatral del segle XIX, però imposava un model d'edifici de difícil integració. La curvatura de la columnata d'entrada produïa un efecte grandiloqüent, però generava una confusa invasió de l'espai públic. Un cop dins, el vestíbul no responia a l'expectativa creada per la façana, sinó que actuava com a simple distribuïdor de les escalinates d'accés a les llotges i els amfiteatres, una solució que, tot sigui dit, seria adoptada per molts altres cinemes de l'època.

La sessió inaugural tingué lloc el 10 d'octubre de 1923, amb una multitudinària funció dedicada a la *Asociación de la Prensa Diaria de Barcelona*, a la qual assistí un bon nombre d'autoritats. Una orquestra formada per vint-i-vuit músics posà el fons musical del noticiari de la Universal, seguit d'una pel·lícula còmica de Neal

Teatres de Barcelona

Bruns, titulada *¡A casarse tocan!*. A continuació, la banda municipal de Barcelona interpretà un breu concert, per culminar amb la projecció de *La moderna Dalila*, de la productora Vita-Film.

El 19 de setembre de 1929 el Coliseum visqué la seva primera *gran nit sonora* amb *La canción de París*, un film de la Paramount protagonitzat per Maurice Chevalier. La irrupció del cinema sonor revolucionà la indústria de l'espectacle i atragué quantitats ingents d'espectadors, com ho demostra el fet que el film es mantingués en cartellera durant un mes seguit, fet inaudit a l'època.

El Coliseum esdevingué tot un símbol i consolidà la implantació de la cinematografia moderna com a entreteniment de masses. L'evolució del cinema, certament, es pot seguir a través de la seva programació, però a l'escenari del Coliseum també es representà òpera, sarsuela, ballet, recitals i concerts, com els oferts l'any 1925 per l'Orquestra Pau Casals.

Tanmateix, l'ambiciós projecte inicial no seria culminat. La sala d'exposicions del soterrani no es va arribar a inaugurar mai i, en el seu lloc, el 1928 es va instal·lar el Club Billar Barcelona, amb tres sales de joc envoltades de vestíbuls, salons de descans, galeries i un petit menjador amb cuina annexa, obert al pati interior enjardinat.

El gran casino previst tampoc es va materialitzar. L'espai fou ocupat l'any 1936 pel Foment de les Arts Decoratives (FAD), entitat que promogué moltes activitats relacionades amb la decoració, l'escultura, la pintura i la moda. Allí nasqué el *Salón de la Moda Española*, el març del 1941; i l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, fundada el 1960 com a secció teatral del FAD, hi estrenà el mateix any *El desert dels dies* i *Dos quarts de cinc*, de Maria Aurèlia Capmany, i *Gran guinyol*, de Joan Brossa, el 1962.

El 21 de maig de 1960 també fou inaugurat el primer Museu d'Art Contemporani de Barcelona, organitzat en un espai cedit pel FAD on, durant tres anys, es presentaren petites exposicions temporals.

Totes aquestes activitats, que podríem qualificar de minoritàries, convisqueren amb les habituals grans estrenes cinematogràfiques i amb les més esporàdiques representacions teatrals i operístiques. En aquest camp, destacaren les posades en escena de *Tosca* i *Rigoletto*, el 1941; *La venta de los gatos*, estrenada a València l'abril de 1943 i presentada al Coliseum el juny del mateix any; i l'estrena de l'òpera *Black, el payaso*, el 21 d'abril de 1942. El 1946 fou el torn

Teatres de Barcelona

de *Lohengrin*, de Richard Wagner, i l'any següent s'hi representà *Madame Butterfly*, de Giacomo Puccini.

Altres manifestacions musicals destacades han estat els recitals oferts per artistes nacionals i internacionals. El 1969, per exemple, Joan Manuel Serrat hi presentà el disc dedicat a Antonio Machado, en una sèrie de dotze concerts.

El 1978 l'empresa Balañá, propietària de la sala des de 1958, obrí a la Rambla de Catalunya el Club Coliseum, sala sòbria i elegant dedicada exclusivament al cinema, construïda en una part del terreny que havia ocupat l'accés de servei del gran escenari de l'emblemàtic Coliseum que, a partir de 2006, acull preferentment espectacles teatrals i concerts.

Teatres de Barcelona

Teatre Comèdia

El Teatre Comèdia obrí les seves portes el 2 d'abril de 1941 a la cantonada del passeig de Gràcia amb la Gran Via, després de procedir a la reforma del palauet Marçet, un edifici neoclàssic construït el 1887 per l'arquitecte Tiberi Sabater Carné.

Tot just acabada la guerra, l'empresa *Espectáculos SA* impulsà un projecte gestat des de 1935, i l'encarregà a un especialista en arquitectura teatral, Josep Rodríguez Lloveras, que creà un espai elegant –l'anomenada *catedral barcelonina del teatre*– sense alterar gaire la façana.

La sala fou inaugurada amb la *Cinquena simfonia* de Txaikovski, interpretada per l'Orquestra Simfònica del Gran Teatre del Liceu, seguida dels ballets *El carrillón mágico* i *Mosaicos*, a càrrec de la companyia de dansa del mateix Liceu, programa selecte que requerí *rigurosa etiqueta* per part dels assistents. La notícia fou recollida per *La Vanguardia* sense estalvi d'adjectius:

Barcelona no está tan sobrada de teatros modernos y lujosos para que no saludemos con la satisfacción que merece la nueva sala y no elogiemos en justicia la suntuosidad decorativa, que ha presidido todos los detalles. (...) La noche de la inauguración reunió un auditorio en el que figuraba el “todo Barcelona” en cuantos órdenes destaca la vida ciudadana y, en lugares preferentes, señalábase la presencia de las autoridades y jerarquías.

Teatres de Barcelona

Constituyó, como decimos, una fiesta de gran mundo e idéntica solemnidad que la social revistió el festival artístico, primero de la serie con que será festejada la inauguración del nuevo coliseo.

Amb aquest acte, el Comèdia quedà consagrat com la sala més distingida de Barcelona, categoria que conservà gràcies a una programació molt escollida, en què hi sovintejaren els concerts, les òperes i els ballets. També seria l'escenari predilecte de les companyies espanyoles, que presentaven a Barcelona els grans èxits de Madrid. La companyia Lope de Vega, fundada por José Tamayo a València i establerta el 1944 a Madrid com a titular del *Teatro Fuen-carral*; la companyia titular del *Teatro Infanta Isabel* de Madrid, capitanejada per l'actriu Isabel Garcés i l'empresari Arturo Serrano; i la companyia Andrés Mejuto, són algunes de les que hi actuaren amb assiduïtat. També cal remarcar la presentació, per primera vegada a Espanya, el 9 de maig de 1946, de Margarita Gautier i la famosa actriu italiana de cinema mut Francesca Bertina amb Carlos Lemos.

El 8 de març de 1960 el *Diario de Barcelona* publicà una entrevista, signada per Sempronio, en què l'empresari del Comèdia s'expressava d'aquesta manera:

(...) hasta la fecha sólo se aceptó el verso. Excepcionalmente de vez en cuando, el ballet, pero el ballet de categoría. No se nos ha ocurrido nunca hacer revista, género que no concebimos en nuestro escenario —razona el señor Padró—. Y mucho menos el llamado folklore, que no nos gusta en absoluto (...). Cuenta con parroquia de estreno, con parroquia de las tardes de domingo. Remanente de la herencia de los teatros Poliorama y Goya de antaño, que frecuentaba una clientela fija reclutada en la burguesía y en la clase media.

Una trajectòria brillant però relativament curta, perquè el teatre tancaria el 31 de juliol de 1960, amb una representació de *Crimen contra reloj*, de Frank Launder i Sidney Gilliat, a càrrec de la companyia d'Arturo Serrano. Després d'una reforma, el local tornà a obrir el 23 de setembre convertit en cinema, tot i que encara es posaria en escena una comèdia d'Alfonso Paso, *Cosas de papá i mamá*, amb Isabel Garcés, Julia Gutiérrez Caba i Antonio Prieto.

Teatres de Barcelona

L'estrena de la pel·lícula *Un grito en la niebla*, el 18 de novembre de 1960, significà el pas definitiu al cinema, una decisió acompanyada amb consternació per tota la premsa barcelonina.

Si aquí mueren los teatros es, a fin de cuentas, porque no existe una conciencia colectiva dispuesta a evitar la muerte de los teatros, escrigué Josep Maria de Sagarra a *La Vanguardia* pocs dies abans.